

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Відділ освіти Глухівської міської ради
Відділ освіти Глухівської районної державної адміністрації

ЗБІРНИК СТАТЕЙ

*VI Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції*
**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»**

Глухів
(20–21 лютого 2020 року)

Рекомендовано до друку кафедрою психології та соціальної роботи (протокол № 6 від 13.01.2020 р.) та радою факультету початкової освіти (протокол №6 від 22.01.2020 р.) Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Редакційна колегія:

Н. М. Ільїна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Л. М. Коробка – кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України;

В. М. Поліщук – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка; професор кафедри психології Національного університету «Києво-Могилянська академія»; Заслужений працівник освіти України;

О. П. Сергєєнкова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка;

В. М. Чернобровкін – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Відповідальні за випуск:

А. В. Журавель – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

О. В. Зінченко – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

- П 69** **Актуальні проблеми практичної психології** : збірник статей VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Глухів, 20-21 лютого 2020 року) / Міністерство освіти і науки України, Глухівський НПУ ім. О. Довженка [та ін.]; [ред. кол. : Н. М. Ільїна, Л. М. Коробка, В. М. Поліщук, О. П. Сергєєнкова, В. М. Чернобровкін]; відп. ред. Н. М. Ільїна. – Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Вінниченко М. Д. Суми, 2020. – 232 с.

У збірнику опубліковані статті VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми практичної психології», яка відбулася на кафедрі психології та соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка 20-21.02.2020 року.

Публікації, як правило, подаються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність поданої інформації покладається на авторів.

УДК 159.98(08)

© Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, 2020
© Вінниченко М. Д., 2020.

ISBN 978-966-1569-33-7

ЗМІСТ

Частина I.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВОГО ДОРОВКУ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ, ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ (ОДНООСІБНІ НАУКОВІ ПРАЦІ ТА У СПІВАВТОРСТВІ)

Бірюк Л. Я., Пішун С. Г. Мотиваційно-адаптаційні складові психологічної готовності вчителів до професійної діяльності.....	7
Вєстрова О. Д. Структурні компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.....	12
Вінник Н. Д., Васильєв О. О. Психологічні дефініції культури: особистісна, професійна, духовна.....	18
Власенко І. А., Догарь О. Р. Психологічні особливості переживання особистістю кризи середнього віку.....	22
Гальченко В. М., Литвин В. А. Розвиток пам'яті старших дошкільників засобом ейдики.....	27
Єгорова К. Г. Особливості психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем у соціально-реабілітаційній роботі майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників в інклюзивному середовищі.....	31
Журавель А. В. Психологічна підготовка студентів-психологів до побудови професійної кар'єри.....	36
Зінченко О. В. Психологічні особливості явища інтернет-фрейків.....	42
Ільїна Н. М. Мобінг як патологічна форма професійних деструкцій у педагогічному колективі закладу вищої освіти.....	47
Кабиш М. Ю. Формування стилістичної компетентності учнів як проблема психолого-педагогічного дослідження.....	52

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕФІНІЦІЇ КУЛЬТУРИ: ОСОБИСТІСНА, ПРОФЕСІЙНА, ДУХОВНА

У статті розглядаються три основні складові культури: особистісна, професійна та духовна. Показано їх взаємозв'язок та взаємовплив. Зазначено, що головним феноменом професіоналізації є феномен самореалізації. На думку авторів, професійно культурна особистість має мати розвинену професійну мотивацію та самосвідомість на рівні, який дозволяє говорити про оволодіння духовністю професіонала.

Ключові слова: культура особистості, професійна культура, самосвідомість, самореалізація, духовна культура.

Тож нехай зазвучить у культурі,
може, й слабкий (принаймні спочатку),
але власний голос нового автора!

Г. Балл.

Не викликає сумнівів, що саме «освіта має всіляко сприяти цьому, доповнюючи прилучення учнів до досягнень цивілізації стимулюванням їхнього включення в процеси творення культури» [1]. Особливості взаємодії особистісної, професійної та духовної культури досліджуються поки явно недостатньою мірою, що і вказує на актуальність пропонованої теми.

На сьогодні вважається, що термін «культура» ввів давньоримський оратор Цицерон у своїх «Tusculanae Disputationes» (45 р. до н.е.), де він писав про «виращування душі» або «cultura animi», використовуючи його в переносному значенні як найвищий можливий ідеал людського розвитку. Самуель Пуфендорф перейняв цю метафору, але визначав її, як способи, якими люди перемагають своє первісне «варварство» і через «штучне мистецтво» стають повністю людьми.

Теоретичний аналіз проблеми показав, що культура особистості формується як стихійно, так і завдяки цілеспрямованим впливам на особистість. З цього приводу А. Брушлинський писав: «З одного боку,

ніхто не володіє абсолютною істиною та єдино правильними ідеалами й не може вести за собою людей, нав'язуючи їм ті чи інші погляди, втручаючись у їхнє життя й намагаючись змінити його. З іншого боку, основою будь-якого суспільства, безумовно, є певна система соціальних норм і духовних цінностей; їх освоєння й розвиток кожною людиною абсолютно необхідні. Можливе протиріччя між цими двома положеннями позитивно розв'язується, очевидно, завдяки тому, що справжнє виховання являє собою співтворення (освоєння й творення) духовних цінностей у ході спільної діяльності суб'єктів – вихователів і виховуваних. Особистість, може бути об'єктом справжнього виховання лише остільки, оскільки вона разом із тим є суб'єктом цього виховання, яке все більше стає самовихованням» [цит. за 1].

«Педагогічне керівництво за цього підходу аж ніяк не стає зайвим, але воно максимально можливою мірою надається у формі «педагогічної підтримки» [1]. При цьому «культурологічна модель освіти, яка є перспективною в контексті сьогоденних реалій, має бути спрямованою передусім на людину, на особистість, її включеність у процес культурної творчості» [3, с. 18].

Учені констатують: «У генезі настає спочатку біологічне і фізіологічне дозрівання організму, потім психологічна зрілість як показник роботи сенсорних, мнемічних, інтелектуальних функцій людини і, нарешті, – моральна, світоглядницька і професійна зрілість як свідчення можливостей людини ефективно здійснювати практичну або теоретичну діяльність» [5, с. 112].

Виходячи з вищесказаного, в освіті першочерговим завданням постає включення особистості в професійну культуру, яка передбачає творче здійснення праці, досягнення професійної компетентності. Особливо це пов'язано із професією педагога, який є суб'єктом і представником культури, і з тим, що «високого рівня майстерності вчитель досягає лише на основі педагогічної творчості» [4, с. 193]. Ученими зазначається, що низький культурний рівень педагога «може звести нанівець найпередовішу технологію», що без розвинутої загальної культури вчитель «не зможе працювати в ідеології співробітництва з дитиною й бути фасилітатором її інтересів» [цит. за 1].

На нашу думку, головним феноменом професіоналізації є феномен самореалізації.

Зарубіжні вчені розглядають самореалізацію як:

- стійкі позитивні зміни в особистості, реалізацію її природного потенціалу (К. Юнг);
- повну реалізацію справжніх можливостей (К. Хорні);
- внутрішню активну тенденцію до саморозвитку на зразок істинного самовираження (Ф. Перлз);
- прагнення людини до найбільш повного виявлення й розвитку можливостей і здібностей (К. Роджерс);
- прагнення людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу).

Отже, поняття «самореалізація» часто вживають як синонім терміну «самоактуалізація», «реалізація своїх можливостей».

Під поняттям «професійна самореалізація» розуміємо соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей й обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття й реалізації особистісного професійного потенціалу.

Виходячи з вищезначеного, професійно культурна особистість повинна мати розвинену професійну мотивацію та самосвідомість на рівні, який дозволяє говорити про оволодіння духовністю професіонала.

В. Біблер описує цей процес таким: «Процес сучасного навчання є якимось здійсненням проекції домінанти «людини освіченої» в сферу «людини культурної» і, навпаки, – домінанти «людини культурної» в сферу «людини освіченої» [цит. за 1].

Отже, процес розвитку духовної культури людини – це процес «окультурення», «олюднення» її психічних процесів, діяльності.

Проблема формування духовного світу особистості, зокрема її духовної культури, помітно активізувалася у зв'язку з утвердженням ринкових відносин, коли діалектика розвитку матеріальних і духовних інтересів та потреб вимагає гармонізації.

Провідні західні держави дійсно сьогодні досягли, порівняно з нами, набагато більших результатів і в напрямі реалізації свободи особистості, і в напрямі забезпечення добробуту основної маси на-

селення, але водночас із визнанням цих досягнень, важливо врахувати, що закладений у саме підґрунтя індустріальних суспільств механізм максимального споживання зовсім не сприяє формуванню духовності. Адже зберігається пряма залежність людини від грошей, речей, професій, важливих не як сфера творчої самореалізації індивіда, а лише як джерело збагачення. Розглядаючи проблеми духовності в нашому пострадянському контексті, ці загальноцивілізаційні тенденції не можна не враховувати.

Щодо духовної культури, ми розглядаємо її як творчу здатність людини до психічної реалізації та вдосконалення, яка зумовлюється такими особливостями когнітивної, емоційної та вольової сфер, що сприяють реалізації потреби в цілеспрямованому пізнанні та ствердженні в її діяльності істини, загальнолюдських етичних та естетичних цінностей. А людська продуктивна діяльність, праця людини є головним виявом духовного ставлення до світу, що визначає чинник духовного розвитку особистості [2].

Наукова психологія повинна створювати ситуацію вичерпної презентації та вільного вибору обґрунтованого нею розмаїття цінностей, допомагати кожній особистості орієнтуватись у цьому розмаїтті та свідомо використовувати творчий потенціал усього багатства цінностей духовної культури в особистісному та професійному розвитку.

Література

1. Балл Г. Категорія «Культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи* : зб. наук. праць / за ред. І. А. Зязюна і Н. Г. Ничкало. Київ, 2003. С. 51–61.
2. Вінник Н. Д. Духовна культура майбутніх освітян емпіричний аспект. Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії». Спец. тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». №6. Кн. 2. Т. 3 (81). Київ: Гносис, 2018. С. 136–145.
3. Кремень В. Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні: 1992–2002*: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків, 2002. – Ч. 1.